

PARAINEN

SATTMARKIN MATKAILUALUEEN RANTA-ASEMAKAAVAN MUUTOSALUEEN ARKEOLOGINEN INVENTOINTI

ARB2020:1:17. Lofsdal 2 pronssikautinen röykkiö valokuvattuna inventoinnin aikana.

PARAINEN

Sattmarkin matkailualueen ranta-asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi

**Arkebuusi osuuskunta 2020
Jouko Pukkila**

Tiivistelmä

Arkebuusi osuuskunta teki syys-lokakuussa 2020 arkeologisen inventoinnin Paraisilla Lofsdalin Sattmarkissa, koska alueelle suunnitellaan mökkirakentamista sekä uutta pienvenesatamaa. Varsinais-Suomen maakuntamuseo edellytti inventointia, koska aivan alueen vieressä on pronssikautinen röykkiö Lofsdal 2 ja lähistöllä kolme muuta.

Inventoinnin perusteella tutkimusalue näyttää olleen pääasiassa vähäisessä käytössä. Esihistorialliseen aikaan ajoittuvia kohteita ei löydetty ja historialliseen aikaankin ajoittuvia olivat vain yksi peltoraunio ja muutama kuoppajäännös. Kartta-aineiston perusteella ne lienevät joko 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta. Muut ihmistekoiset rakenteet ovat nuorempia.

PARAINEN

Sattmarkin matkailualueen ranta-asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi

Arkebuusi osuuskunta 2020 Jouko Pukkila

Arkisto- ja rekisteritiedot

Tutkimuskohde:	Sattmarkin matkailualueen ranta-asemakaavan muutosalue
Tutkimuksen laatu:	arkeologinen inventointi
Kohteen ajoitus:	pronssikausi/historiallinen aika
Koordinaatit (ETRSKG35)	236515.442,6688710.442
Koordinaattiselite:	kaava-alueen ympärille piiretyn suorakaiteen keskikoordinaatit
Maanomistaja:	yksityinen
Tutkimuslaitos:	Arkebuusi osuuskunta
Tutkimuksen vastuullinen johtajat:	FM Jouko Pukkila
Kenttätyöaika:	24.9. ja 2.10.2020
Tutkitun alueen pinta-ala:	noin 4,7 hehtaaria
Tutkimuksen rahoittaja:	yksityinen
Esinelöydöt:	ei löytöjä
Digitaaliset valokuvat:	ARB2020:1:1-17
Aikaisemmat tutkimukset:	1954 Georg Mickelson (tarkastus) 1980-luku TYA (inventointi) 2012 Jouko Pukkila (inventointi)
Kaivausraportit:	tilaaja, Varsinais-Suomen maakuntamuseo, Museovirasto

PARAINEN

Sattmarkin matkailualueen ranta-asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi

**Arkebuusi osuuskunta 2020
Jouko Pukkila**

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Tutkimusalueen kuvaus, historia ja käytetty lähdeaineisto	4
3. Menetelmät	7
4. Dokumentointi	7
5. Inventointihavainnot	8
6. Yhteenveto	10

Viitteet

Liitteet

Valokuvaluettelo
Valokuvat

1. JOHDANTO

Paraisten Löfsdalissa suunnitellaan mökkirakentamista ja pienvenesatamaa Sattmarkin alueelle. Koska asemakaava-alueen välittömässä läheisyydessä on yksi pronssikautinen rökkiö ja lähistöllä vielä kolme lisää, edellytti Varsinais-Suomen maakuntamuseo arkeologisen inventoinnin tekoa alueella (Dnro 11973-2018). Museovirasto lausui vedenalaistutkimuksista suunnitellun venesataman osalta (MV/3/05.03.01/2020) eikä pitänyt erillistä inventointia perusteltuna, joskin lausunnossa korostettiin, että rakennustöiden aikana on pidettävä silmällä esimerkiksi hyllyn osia ja ilmoitettava niistä museoviranomaiselle.

Arkebuusi osuuskunnan arkeologit FM Jouko Pukkila (kenttäyöjohtaja) ja FM Elina Saloranta tekivät kaava-alueen inventoinnin kahtena kenttäyöpäivänä syys-lokakuussa 2020.

Kartta 1: tutkimusalueen sijainti, mk 1:80 000. Maanmittauslaitoksen aineistoa.

2. TUTKIMUSALUEEN KUVAUS, HISTORIA JA KÄYTETTY LÄHDEAINEISTO

Tutkimusalue sijaitsee Paraisten Löfsdalissa Stortervolandetin saaren länsiosassa. Sen pinta-ala on kokonaisuudessa noin 5,8 hehtaaria, josta nyt tarkastetun maa-alueen pinta-ala on 4,7 hehtaaria. Alue sijoittuu noin 400x400 metrin alalle niin, että se mutkittelee maastossa pääasiassa avokallioiden ulkopuolella. Alueen itäpuolelta kulkee Saariston rengastie ja aivan koilliskulmassa on Sattmarkin matkailukeskus, muuten alue on peltoa tai metsämaastoa paitsi lännessä, jossa se rajoittuu mereen. Peltoalue sijaitsee itäreunassa eikä ole enää viljelykäytössä, vaan osittain kesantona, osittain pysäköintialueena. Pellon keskellä kulkee oja, joka metsäalueella kulkee aivan kaava-alueen koillislaidassa. Merenpuoleinen osa alueesta on melko jyrkkää rinnettä. Korkeudet

vaihtelevat meren pinnan tasosta noin 25:een metriin.

Kartta 2: tutkimusalue ja sen lähiston tunnetut muinaisjännökset, mk 1:10 000. Maanmittauslaitoksen aineistoa.

Stortervolandet on tyypillistä Lounais-Suomen mannersaaristoa, jossa luonnonmaita koostuu eri-ikäisistä elementeistä. Pääasiassa tämä johtuu maankohoamisesta, joka on vuosituhsien kuluessa muuttanut alueen ulkosaaristosta nykyisen kaltaiseksi suojaiseksi sisäsaaristoksi. Metsäluonto on monipuolista ja alue kuuluu lounaisrannikon tammivyöhykkeeseen. Inventointialue on pienipiirteistä kalliomaastoa, jossa vuorottelevat metsäiset notkopaikat ja kalliopaljastumat.

Kulttuurimaiseman olennaisen osan muodostavat pellot ja pitkään asutut kylätontit. Nykytietämyksen mukaan tähän päivään jatkunut asutus on alkanut 1100-luvulla.

Stortervolandetissa on tehty vain arkeologisia tarkastuksia ja inventointeja, ensimmäinen vuonna 1954, seuraava 1980-luvun jälkipuolella ja kolmas 2011. Tiedossa oleva muinaisjännökanta käsittää maanpinnalle näkyviä kivirakenteita, joista suurin osa on pronssikautisia hautaröykkiöitä. Muutama historiallisen ajan torpan tontti on löydetty mm. uuninjännösten perusteella. Historiallisella ajalla perustetut kylät ovat edelleen asuttuja eikä autiotontteja tunneta.

Inventointia valmisteltiin tarkastelemalla tutkimusaluetta historiallisen ajan kartta-aineiston kanssa. Vanhin käytetty on vuodelta 1696, jossa aivan alueen itäosassa näkyy pari polkua ja niiden välissä mahdollisesti peltoa tai niittyä. Lisäksi nykyäänkin maastossa erottuva purouoma näkyy kartalla. Seuraava karttataso on Senaatin kartta vuodelta 1881, jossa itäosan pelto on hieman laajentunut ja sekä tutkimusalueen pohjoispuolella että lounaispuolella on torppia. Viimeinen käytetty on tiluskartta vuodelta 1929, jossa asutus on säilynyt vanhalla tontilla ja pelto on laajentunut. Esimerkiksi rajalinjoja tai -pisteitä ei kartoilla näy. Lisäksi tarkasteltiin maalajeja sekä rannansiirtymää.

Kartta 3: tutkimusalue aseoituna vuoden 1696 tiluskartalle. Arkistolaitoksen aineistoa.

Kartta 4: tutkimusalue aseoituna vuoden 1881 kartalle. Arkistolaitoksen aineistoa.

Kartta 5: tutkimusalue aseoituna vuoden 1929 kartalle. Arkistolaitoksen aineistoa.

Tutkimusalueen eteläpuolella noin 800 metrin päässä on Lofsdalin kylä, jonka toiminta on saattanut vaikuttaa alueeseen. Samoin viereinen Sattmarkin torppa.

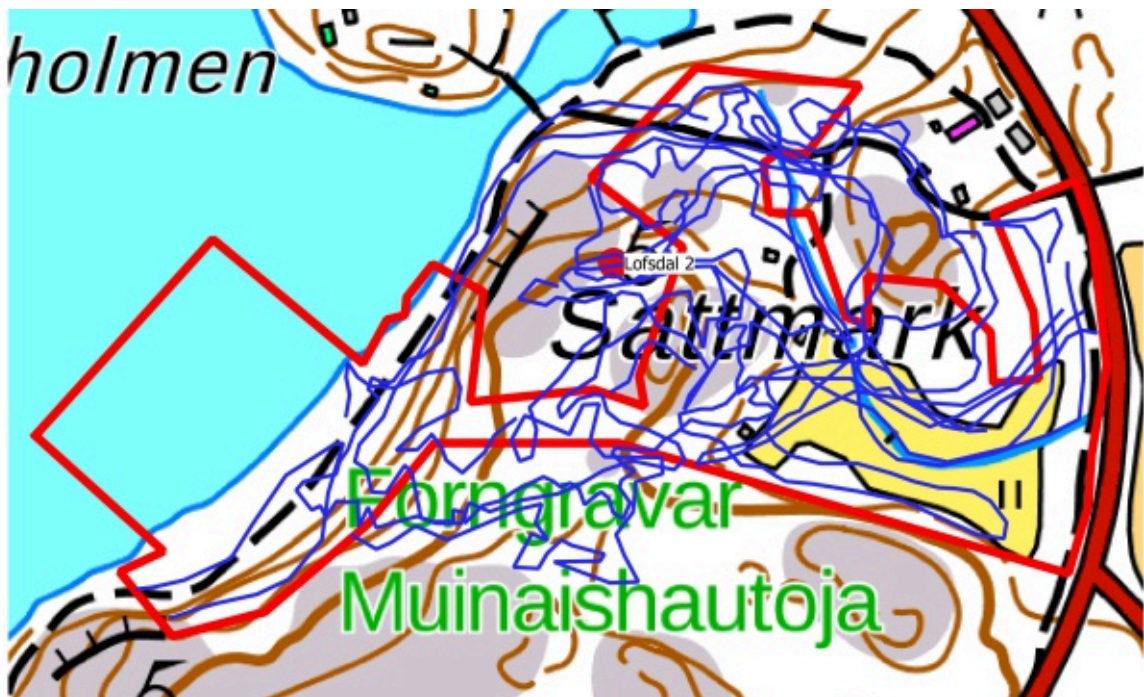
Kaava-alueen keskellä, kaavarajan ulkopuolella on Lofsdall 2:n pronssikautinen hautaröykkiö, joka sijaitsee pienen kallion laella ja pohjoisrinteellä 20 m korkeudella mpy. Sen kunto tarkastettiin myös, koska röykkiön lähiympäristö on jo nyt ulkoilureitin vieressä ja tulevaisuudessa alueen käyttö tulee rakennushankkeen myötä lisääntymään entistään. Röykkiö on matala ja siinä on vanhojen kaiveluiden jälkiä. Lisäksi sen kiviä on levitelty etelään ja pohjoiseen. Röykkiön koko on vuoden 2011 mittauksen perusteella 7,5 x 7,7 m.

3. MENETELMÄT

Aluetta tutkittiin tekemällä pintahavainnointia ja tarvittaessa kairaamalla ns. t-piikillä. Ennen kenttätöiden aloittamista alueen pintamaalajit ja maankohoaminen selvitettiin, tarkastettiin vanhat kartat mahdollisten rakennusten havaitsemiseksi sekä selvitettiin Lofsdall 2:n sijaintia vastaavat (korkeus ja kallioalueet) alueet.

Koko alue käveltiin läpi, osittain tarkastettiin myös kaava-alueen ulkopuolisia alueita siltä varalta, että alueella tapahtuisi esimerkiksi maan valumista rakennustöiden yhteydessä tai jälkeen.

Ennen maastotöitä tarkastettiin muutama vanha kartta, joissa ei kuitenkaan alueelle ollut peltoa ja satunnaisia polkuja lukuunottamatta merkitty mitään. Liikkumisen helpottamiseksi melko peitteisessä maastossa gps-laitteisiin talletettiin etukäteen muutama piste mm. alueen rajoilta sekä esimerkiksi suunnitellulta tielinjalta.

Kartta 6: inventoinnin aikana kuljetut alueet merkittynä sinisellä. Maanmittauslaitoksen aineistoa.

4. DOKUMENTOINTI

Alueesta tehtiin sanallinen yleiskuvaus, pintahavainnoista laadittiin yksityiskohtaiset muistiinpanot. Yleiskuvauksessa huomioitiin alueen nykytilanne, sen käyttöhistoria ja kasvillisuus ym.

Digitaaliset valokuvat otettiin Canon EOS M10-merkkisellä kameralla. Luetteloituja digikuvia säilytetään Arkebuusi osuuskunnan digitaalisessa arkistossa, jonne ne on luetteloitu päänumerolla ARB2020:1:1-17.

Havainnot mitattiin gps-laitteilla, joiden tarkkuus vaihteli pilvisyydestä ja maaston peitteisyydestä riippuen +- 3-5 metrin välillä.

5. INVENTOINTIHAVAINNOT

Kartta 7: inventoinnissa tehdyt havainnot. Maanmittauslaitoksen aineistoa.

Inventoinnin perusteella tutkimusalue näyttää olleen pääasiassa vähäisessä käytössä lukuunottamatta peltoa, joka näkyy sekä vasta 1800-luvun lopun kartoissa. Lofsdalin kylän aktiviteetit eivät siis ole ulottuneet alueelle. Ainoiksi merkeiksi historillisen ajan toiminnasta jäivät merkit liittyvät viereiseen Sattmarkin torppaan (nyk. matkailukeskus).

Näitä ovat yksi peltoraunio, joka löytyi noin kolme metriä kesantopellon reunasta pellon länsipäässä (sijainti 236617/6688688, kuva ARB2020:1:7). Raunio on tehty 15-45 cm kokoisista lohko- ja pyöreäkulmaisista kivistä. Muoto on epämääräinen ja koko noin 4 x 4 metriä. Raunion päällä ja ympäristössä on muitakin kasattuja kiviä, joista osa on selvästi siirretty paikalle vasta melko äskettäin.

Pellon kanssa samanikäisiä saattavat olla kuoppajäänneet. Selkein kuoppajäänne 1 on metsäalueen reunassa vajaan 10 metrin päässä pellon reunasta. Pohjois-etelä-suunnassa se on noin 3 m pitkä, leveys on noin metrin. Kuopan reunassa pellon puolella on matala vallimainen kohouma, joten maa-aineksen otosta ei ole kyse (sijainti jäi mittaamatta, mutta se on noin 236673/6688712, kuva ARB2020:1:8-9). Lähimmässä ympäristössä on pari muutakin, joskin epäselvempää kuoppamaista painumaa. Maasto on tasaista kuusimetsää.

Toinen kuoppajäänne 2 on entisen pellon keskellä kulkevan puron pohjoisreunalle kaivettu noin 3x3 metrin laajuinen, lähinnä nelikulmainen vesakoitunut kuoppa

(236678/6688668, kuva AEB2020:1:10). Luultavasti kyseessä on ollut veden keruu purosta esimerkiksi karjan juomavedeksi.

Tuoreempia rakenteita alueella on rannassa kulkeva, nykyään osittain metsittynyt tie, joka on perustettu paikalle tuotujen lohkokivien varaan. Kuvassa ARB2020:1:11 näkyy tätä pohjustuskivikkoa tien ja rannan välissä (236398/6688658). Kyseessä on noin 5x3/5 m laajuinen kivikko, jota on laajemmaltikin tien ympäristössä, mutta maan peittämänä. Avonaisen rantakallion kohdalla kiveys on tehty pyöreistä kivistä, joita on kallion päällä ja reunassa (236436/6688709, kuva ARB2020:1:12).

Mökkien rakentamiseen tai käyttöön liittyviksi tulkittiin kahden paikalla jo olevan mökin takan olleet 5-30 cm kokoisista pyöreistä kivistä muodostuneet rakenteet. Ensimmäinen on mökin 1 takana, siitä noin 5-6 metrin päässä kuusten välissä. Se on halkaisijaltaan 1,2 m pikkukivistä muodostunut selkeästi tehty kivikko. Kiviä on arviolta 2-3 kerrosta ja ylimmät ovat maanpinnan tasalla (236672/6688752, kuva ARB2020:1:14). Tästä itään sijaitsevan mökin 2 vieressä on toinen, hieman isommista kivistä muodostunut epämääräisempi kivikko noin ½x1 m alalla. Kiviä erottuu vain yksi kerros (236708/6688709, kuva ARB2020:1:15).

Muut havainnot liittyvät luonnonympäristöön. Useammassakin paikassa oli luontaisia, kallioiden kuoppiin tai rinteille jääneitä kivikoita. Muutamissa kohdissa kiviä oli hieman runsaammin, mutta nekin tulkittiin luontaisiksi, koska kivien koko vaihteli huomattavasti ja ne olivat sammalen ja maan peittämiä. Osa kivikoista erottuvat selkeinä nykyisillä poluilla, joissa kulkeminen on kuluttanut pintamaata.

Puruoma näkyy jo vuoden 1690 kartalla. Sitä on nykyisin muokattu, mutta keskiosa on edelleen luonnontilassa (kuva ARB 2020:1:16. Tien läheisellä osalla puruomaan on mm. tehty pohjapato kivistä, sitä on ruopattu ja mökin lähellä on sen kohdalta kalliota louhittu.

6. YHTEENVETO

Inventoinnissa ei löydetty mitään esihistoriallista ja historiallisen ajan kohteitakin vain pari. Kaiken kaikkiaan alue tuli hyvin tarkastettua ja pintahavainnot ovat niukkoja. Vain peltoröykkiö ja matalat maakuopat saattaisivat olla vanhempia, mutta esimerkiksi rajamerkkejä, nuotion sijoja tai muita yleensä vastaan tulevia rakenteita ei löytynyt.

Tämä vastaa melko hyvin aiempaa inventointia vuodelta 2011, jolloin todettiin, että Stortervolandetin muinaisjäänköskanta on joko pronssikautisia hautaröykkiöitä tai melko nuoria historiallisen ajan asuinpaikkoja. Kylien alueilla saattaisi löytyä vanhempaakin muinaisjäänköskantaa, mutta tutkimusalueelta ei löydetty merkkejä, jotka voisi liittää lähimpänä sijaitsevaan Löfsdalin kylään.

Turussa 19.10.2020

Jouko Pukkila

Karttalähteet

Lofsdal; Tiluskartta ja selitys 1696-1696 (A78:49/1-2):
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=24747437>

Lofsdal; N:o 1 Lofsdal lohottu 1:1-2 1927-1927 (A78:49/5-16):
<http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=24746434>

Parainen (VII 16): <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=1160439>

LIITE. VALOKUVALUETTELO

PARAINEN

Sattmarkin matkailualueen ranta-asemakaavan muutosalueen arkeologinen inventointi

Arkebuusi osuuskunta 2020 Jouko Pukkila

Kuvat talletettu Arkebuusi osuuskunnan arkistoon päänumerolla ARB2020:1.
Kaikki on kuvannut Jouko Pukkila.

Nro	Aihe	Kuvaussuunta	Pvm
ARB2020:1:1	Yleiskuva tutkimusalueen itäosasta. Etualalla peltoalue.	E	24.9.2020
ARB2020:1:2	Yleiskuva tutkimusalueen itäosasta, jossa pelto muuttuu metsäksi.	NE	2.10.2020
ARB2020:1:3	Yleiskuva tutkimusalueen pohjoisosasta.	N	2.10.2020
ARB2020:1:4	Tutkimusalueen keskiosan metsämaastoa.	E	2.10.2020
ARB2020:1:5	Rinnekvikkoo tutkimusalueen metsäisessä osassa.	SE	2.10.2020
ARB2020:1:6	Rinnekvikkoo tutkimusalueen metsäisessä osassa.	S	2.10.2020
ARB2020:1:7	Peltoraunio.	SW	24.9.2020
ARB2020:1:8	Kuoppajäänne 1 pellon vieressä metsän reunassa.	N	2.10.2020
ARB2020:1:9	Kuoppajäänne 1. Taustalla näkyy toinen painauma.	SE	2.10.2020
ARB2020:1:10	Kuoppajäänne 2 pellon keskellä purouoman vieressä.	NE	2.10.2020
ARB2020:1:11	Perustuskivikkoo rannassa.	NE	2.10.2020
ARB2020:1:12	Luonnonkivistä tehtyä perustuskivikkoo rantakallion päällä.	NE	2.10.2020
ARB2020:1:13	Rannassa kulkeva tie, jonka tekoon perustuskivikot ilmeisesti liittyvät.	NE	2.10.2020
ARB2020:1:14	Kiveys mökin 1 pohjoispuolella.	NE	24.9.2020
ARB2020:1:15	Kiveys mökin 2 itäpuolella.	SE	2.10.2020
ARB2020:1:16	Puruoman alkuperäisenä säilynyttä osaa metsäalueella.	NW	2.10.2020
ARB2020:1:17	Lofsdal 2 pronssikautinen röykkiö valokuvattuna inventoinnin aikana	SE	24.9.2020

LIITE. VALOKUVAT

ARB2020:1:1 Yleiskuva tutkimusalueen itäosasta. Etualalla peltoalue.

ARB2020:1:2 Yleiskuva tutkimusalueen itäosasta, jossa pelto muuttuu metsäksi.

ARB2020:1:3 Yleiskuva tutkimusalueen pohjoisosasta.

ARB2020:1:4 Tutkimusalueen keskiosan metsämaastoa.

ARB2020:1:5 Rinnekivikko metsäisessä osassa tutkimusalueen.

ARB2020:1:6 Rinnekivikko tutkimusalueen metsäisessä osassa.

ARB2020:1:7 Peltoraunio.

ARB2020:1:8 Kuoppajäänne 1 pellon vieressä metsän reunassa.

ARB2020:1:9 Kuoppajäänne 1. Taustalla näkyy toinen painauma.

ARB2020:1:10 Kuoppajäänne 2 pellon keskellä purouoman vieressä.

ARB2020:1:11 Perustuskivikkoa rannassa.

ARB2020:1:12 Luonnonkivistä tehtyä perustuskivikkoa rantakallion päällä.

ARB2020:1:13 Rannassa kulkeva tie, jonka tekoon perustuskivikot ilmeisesti liittyvät.

ARB2020:1:14 Kiveys mökin 1 pohjoispuolella.

ARB2020:1:15 Kiveys mökin 2 itäpuolella.

ARB2020:1:16 Purouoman alkuperäisenä säilynyttä osaa metsäalueella.